

Demkó Attila:

Az Ír Köztársasági Hadsereg stratégiája és az arra adott brit válasz napjaink gerillaháborúinak tükrében

Az afganisztáni tálib rezsím 2001-es felszámolása és Irak 2003-as megszállása két igen összetett és makacs gerillaháborúhoz vezetett, amelyek a világ legjobban képzett hadseregei sem tudtak felszámolni az elmúlt évek alatt.

A megoldás keresése jelentős figyelmet irányított a történelmi párhuzamokra, és ezek közül az egyik legfrissebb és az analógiák terén leginkább használható az észak-írországi konfliktus. Azt, hogy az ír konfliktus több tanulsággal is szolgálhat a kétség kívül jóval bonyolultabb iraki és afganisztáni helyzetre nézve az is alátámasztja, hogy tapasztalatait Nagy-Britannia bevallottan fel is használta mindkét hadszíntéren.

Bevezető

Az afganisztáni tálib rezsím 2001-es felszámolása és Irak 2003-as megszállása két igen összetett és makacs gerillaháborúhoz vezetett, amelyek a világ legjobban képzett hadseregei sem tudtak felszámolni az elmúlt hat, illetve négy év alatt. A megoldás keresése jelentős figyelmet irányított a történelmi párhuzamokra, és ezek közül az egyik legfrissebb és az analógiák terén leginkább használható az észak-írországi konfliktus. Azt, hogy az ír konfliktus több tanulsággal is szolgálhat a kétség kívül jóval bonyolultabb iraki és afganisztáni helyzetre nézve az is alátámasztja, hogy tapasztalatait Nagy-Britannia bevallottan fel is használta mindkét hadszíntéren.¹

A három válságóc közötti legfőbb kapocs a vallási-etnikai viszályból eredő polgárháború-közeli helyzet, aminek közepén egy olyan külső erő próbál fenntartható

---

* Demkó Attila az ELTE doktori hallgatója, a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályának Irak-Afganisztán referense.

¹ DeYoung, Karen - Ricks, Thomas E.: As British Leave, Basra Deteriorates. Violence Rises in Shiite City Once Called a Success Story, *Washington Post*, 2007. augusztus 7.

stabilitást teremteni, amelyet a felek egy része megszállónak tekint.² A tanulmányban azt kívánom megvizsgálni, hogy milyen brit hibák és belső-külső források tették az ír ellenállást fenntarthatóvá egy emberöltőn át a világ egyik legjobb hadseregével és biztonsági szervezetével szemben, melyek segítették elő a politikai megoldást és mindezt megpróbálom adaptálni a jelenlegi iraki és afganisztáni helyzetre nézve. Mielőtt azonban ezt megtenném, érdemes kitérni a fogalomhasználatra: miért gerillaháború és nem terrorista-kampány szerepel a címben?

Terrorizmus vagy gerillaháború?

Az ír republikanizmusban ellenállás hagyománya a gerillaháború, a terrorizmus és a nem fegyveres küzdelem (tüntetések, éhségsztrájkok) keveréke, így a gerilla szó használata talán vitatható, de ahogy azt később látni fogjuk, az Ír Köztársasági Hadsereg³ célpontjai és technikái nem különböztek jelentősen a gerilla hadseregek repertoárjától.

Ami a jelenlegi iraki és afganisztáni ellenállást jellemzi, itt még egyértelműbb, hogy a „terrorizmus” kifejezés, bár nem teljesen alaptalan, de sommás. Ma Irakban és Afganisztánban egyértelmű jelei vannak, hogy az ellenálló csoportok többségének – bár sok, bonyolult struktúrájú és különböző célokat megjelelő szervezetről van szó – céljai és eszközei leginkább gerilla háborúra utalnak. Ahogy Bíró és Wagner Irakra utalva szemléletesen megfogalmazta: a konfliktust a „polgárháború-felszabadító háború-terrorizmus háromszögben lehet értelmezni”,⁴ ez más hangsúlyokkal igaz Afganisztánra is. A biztonsági erők elleni támadások a gerilla taktika „legitim” részei, akárcsak a gazdasági célpontokra támadás.⁵ A civilekre való támadás terrorisztikus ugyan, de ez elsősorban az iraki al-Káidához kötődik, Afganisztánban

---

² Észak-Írország 1921-től 1972-ig Nagy-Britannia autonóm része volt, de az IRA ellenes küzdelmet a belfasti kormány irányította. Ilyen értelemben London és a brit hadsereg bekapcsolódása a két etnikum közötti konfliktusba egy külső tényezőt hozott be. A hadsereget az IRA megszálló erőként kezelte, és ugyanúgy támadta, mint az észak-ír biztonsági erőket.

³ A tanulmányban az IRA (Ír Köztársasági Hadsereg, Irish Republican Army) elnevezést a szakirodalomban olykor Ideiglenes IRA-nak (PIRA – Provisional Irish Republican Army) nevezett szárnyra alkalmazom, mivel 1972-től egyértelműen vezető szerepet töltött be a republikánus ellenállásban, miközben a hivatalos szárny eljelentéktelenedett. Az IRA 1969-ben szakadt két részre, az ún. Hivatalos IRA (Official IRA) egy inkább politikai vonalat akart követni, míg a sikeresebb másik szárny, az Ideiglenes IRA az erőszakos fellépést hirdette.

⁴ Bíró Noémi -Wagner Péter: Felkelők, terroristák és halálbrigádok az iraki konfliktusban. *Külügyi Szemle*, Vol. 6. No. 2-3. (2007), pp. 200-220.

⁵ A gerillaharcok elsődleges célja valamilyen katonai-politikai cél elérése, a terrorista csoport közvetlen célja, hogy félelmet és zűrzavart keltsen a civilek között annak reményében, hogy aláaknázza a bizalmat a kormány politikai és katonai erőinek céljait illetően. Amíg a gerillaharcok magukban foglalják a területek és végső célként akár a hatalom megszerzésének kísérletét, addig a terrorizmus gyengesége miatt inkább a politikai rendszer erodálására törekszik. A terrorizmus fogalmáról részletesebben ld. Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy: A nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései. *Hadtudományi Tájékoztató*, No. 2. (2004).

pedig nem jellemző, a növekvő számú polgári áldozat járulékos kár és szinte sohasem öncél.⁶ Az al-Káida egyébként az iraki ellenállásban is egyértelműen a kisebbséget képviseli, a szervezethez valamilyen formában kötődő erők amerikai adatok szerint csak a támadások 15%-áért felelősek.⁷

Az IRA fejlődési íve

Az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) korunk egyik leghosszabb és leghatékonyabb aszimmetrikus konfliktusát vívta meg Nagy-Britanniával szemben 1969 és 1998 között. Ma már állítható, hogy a konfliktus lezárult, és alkalmas végleges következtetések levonására. A terrorista és gerilla szervezetek többféle fejlődési vonalat követhetnek, melynek vége lehet a vereség – feloszlás, győzelem – a hatalom megszerzése vagy kompromisszum – a politikai életbe történő integráció. Az IRA, több, egymást átfedő, élesen el nem választható fázison át az utóbbi utat járta be, ezt egyszerűsítem le az alábbiakban három szakaszra.

A „hőskor” (1969-1977)

Bár az Ír Köztársasági Hadsereg a világ egyik legnagyobb hagyománnyal rendelkező terrorista-gerilla szervezete⁸, az 1956-62-es kampányában kivérzett, demoralizált, és egyre inkább a politika felé forduló IRA az 1969-es észak-írországi katolikus ellenes pogromok eredményeként született újjá.⁹ Az IRA már harcának kezdetekor tisztában volt lehetőségei határával, azzal, hogy nem képes katonai vereséget mérni a brit hadseregére. Célja a kezdetektől fogva Nagy-Britannia gazdasági-katonai-politikai kimerítése volt, olyan drágává kívánta tenni az angol jelenlétet Észak-Írországbán, hogy az Londont meghátrálásra kényszerítse. Ezt három eszközzel kívánta elérni: terrorista-gerilla támadásokkal, gazdasági és propaganda háborúval.

⁶ Az afganisztáni terrorcselekmények sajátossága, hogy azok elsősorban a kormányzati/biztonsági szervezetek képviselőit célozzák, mégis legtöbbször a támadások leginkább civil áldozatokkal járnak. Ez történt 2007. novemberében Baghlan tartományban is: a célpont egy csoport parlamenti képviselő volt, a nagyszámú polgári áldozat a támadás mellékterméke volt – ami természetesen nem teszi kevésbé elfogadhatatlanná az ilyen eszközök alkalmazását. Irakban ezzel szemben a civilekre való támadás az al-Káida taktika része, önmagában is cél.

⁷ Bob Woodward, Bob: CIA Said Instability Seemed 'Irreversible'. *Washington Post*, 2007. július 12. és DeYoung, Karen - Ricks, Thomas E.: Exit Strategies. *Washington Post*, 2007. július 17.

⁸ Gyökerei egészen a 18. század végéig nyúlnak vissza. A Wolfe Tone alapította United Irishmen alapozta meg a republikánizmus fizikai erőszakot is vállaló hagyományát, amelyet a 19. században folytatott Irish Republican Brotherhood a 20. században pedig az IRA.

⁹ Ekkor a szociálisan és politikailag is hátrányosan megkülönböztetett ír közösséget fizikai támadások is érték a protestáns többség részéről, amelyek Belfastban átmentek nagyméretű etnikai tisztogatásba. Moloney, Ed: *A Secret History of the IRA*. Penguin, 2007. pp. 84-85.

Ehhez adódott még a nyolcvanas évektől az IRA-hoz közvetlenül kapcsolódó politikai párt a Sinn Féin szerepvállalása a tartomány politikai életében.

Az IRA felépítésében 1969-1977 között a tradicionális katonai struktúrákat követte, területi alapú „dandárokba” szerveződött, élén a hét tagú Katonai Tanács állt.¹⁰ A szervezet mintegy 1500-2000 harcoló taggal, és több ezer segítővel, informátorral rendelkezett, emellett élvezte a szélesebb katolikus közösség támogatását is, amelytől nagy mértékben függött. Ebben az időszakban az IRA nagy hibaszázalékkal dolgozott, akciói során jelentős volt a saját vesztesége, műveleti módszerei nem voltak kifinomultak. Jellemzőek voltak az alkalom adta, előzetes felderítés nélküli támadások a biztonsági erők ellen. A tanulási folyamat lassú volt, a 60-as években a radikális baloldali politizálás felé forduló vezetés által már majdnem teljesen leépített katonai szervezet újraszervezése,¹¹ a parancsnokok kinevelése, a műveleti rutin megszerzése évekbe telt, az IRA csak 1971-től a brit hadsereg elleni folyamatos harcban, több mint fél évtized alatt fejlődött hatékony erővé.

A korai években az IRA megerősödését nagyban elősegítették a brit hibák, amit a szervezet hatékonyan használt fel céljai érdekében. A Wilson kormányzatot felváltó Edward Heath vezette tory kormány alatt a hadsereg egyre inkább az unionista hegemonia eszköze lett. A konzervatívok hagyományosan közelebb álltak a protestáns észak-ír elithez, mint a munkáspártiak, ráadásul maga Heath is a kemény fellépés híve volt. A hatalom protestánspárti attitűdjei miatt a brit katonákra fokozatosan egyre inkább ellenségként tekintettek nem csak a kifejezetten republikánus érzelműek, hanem a szélesebb katolikus közösség, úgy látták, hogy a legnagyobb félelmek beigazolódnak: nem őket védik, hanem a belfasti kormányt.¹² A Derry-i ún. „véres vasárnap” amelyben a brit hadsereg 13 fegyvertelen ír tüntetőt ölt meg máig nem teljesen tisztázott körülmények között, a jelképe lehetne annak, hogyan lehet propaganda célokra alkalmazni az ilyen típusú, szinte óhatatlanul bekövetkező incidenseket. A „véres vasárnap” máig emléknapp a katolikus közösség számára Észak-Írországbán, 1972-ben pedig nagyban elősegítette az IRA toborzási lehetőségeit, és érzelmileg megalapozta a katolikus kisebbségben a britek elleni fegyveres harc támogatását. A hatóságok részéről végrehajtott „nem célzott” házkutatások, letartóztatások leginkább arra voltak jók, hogy még jobban

---

¹⁰ A szervezet egyértelműen legitim hadsereggént tekintett magára, tagjai számos alkalommal hordtak „egyenruhát”, és betartott egy bizonyos etikai kódot. Fő feladatának eleinte a katolikus gettók az 1969 nyárihoz hasonló protestáns etnikai tisztogatástól való védelmét tekintette, és bár a brit hadsereg elleni harc ideológiájának középpontját képezte, az britek elleni támadásra csak 1971-ben került sor.

¹¹ A hatvanas évek marxista orientációjú vezérkari főnöke, Cathal Goulding a fizikai erő hagyománya helyett a politika felé próbálta terelni a szervezetet. Felvették a kapcsolatot baloldali politikai pártokkal, titokban beépültek a lassan kiépülő polgárjogi mozgalomba, illetve a szakszervezetekbe, de közben kevés teret szenteltek a kiképzésnek és fegyverek beszerzésének. Sharrock, David - Devenport, Mark: *Man of War, Man of Peace*. MacMillan, 1997, p. 40.

¹² Hamill, Desmond: *Pig in the Middle: The Army in Northern Ireland 1969-1984*. Book Club Associates, 1985, p. 31.

elidegenítsék az ír népességet, gyakorlati hasznuk (fegyverek lefoglalása, ellenállók elfogása) kevés volt. Ráadásul ezek az akciók állandóan fenntartották a közösségen belüli „harci szellemet”, és az elidegenített fiatalok biztos utánpótlást jelentett az IRA harcoló egységeinek. Ugyancsak komoly eszközt adott az IRA kezébe az internálás bevezetése, és hogy a kihallgatások során gyakran történtek atrocitások, sőt kínzás is. Rövid távon ugyan valószínűleg hatékony volt az internálás és a kemény kihallgatási taktika a rendvédelmi erők részéről, hosszabb távon azonban az IRA-t erősítette.¹³

Az, hogy a hadsereg – katonai és politikai hibák miatt – 1972-re elvesztette a katolikus lakosság 1969-70-ben még meglévő támogatását, megalapozta az IRA küzdelmének hosszú élettartalmát. Ezen nem, vagy csak részlegesen tudtak enyhíteni a brit politikai engedmények, és a gazdasági fejlesztés. Bár az IRA tagság nagy része a „katolikus gettókból” jött, olyan munkásnegyedekből, ahol vészesen magas volt a munkanélküliség¹⁴ a hetvenes években, a munkahelyteremtő kezdeményezések, a katolikusokat érő munkahelyi diszkrimináció visszaszorítása önmagában nem hozhatott eredményt, mivel a konfliktus – bár voltak gazdasági elemei – nemzeti-vallási-ideológiai alapú volt.

Az IRA újjászervezése és professzionizálódása (1977-1988)

A hetvenes évek második felétől, különösen az 1975-ös tűzszünet után az IRA meggyengült a brit biztonsági szervek akció nyomán, mivel a tradicionális katonai struktúrák viszonylag könnyen felderíthetőek voltak a hírszerzés számára. A britek 4-5 év folyamatos küzdelem után megismerték az ellenfelet, amely azonban egy rövid krízis után megfelelő választ talált. Az új vezetői generáció legtehetségesebb tagja, Gerry Adams kezdeményezésére 1977-től sejtyszerűen szerveződött újjá a mozgalom, ez egyben lépés volt az átalakulásban a gerilla szervezetből a terrorszervezet felé.¹⁵ A reform lehetővé tette a szervezet elitizálását, az IRA-hoz való csatlakozásig számos alkalmassági szűrőn vezetett az út, a jelentkezők csak egy töredékét vették fel teljes jogú tagnak. A „harcoló” létszám jelentősen lecsökkent: 1988-ban 300 aktív tagra volt tehető a szervezet, támogatóik száma pedig 3000-re.¹⁶ A kevesebb aktivista azonban nem jelentett kevesebb erőszakot, sőt, mivel csökkent a társadalmi támogatástól való

¹³ Moloney: i. m. pp. 92, 101-102.

¹⁴ Például Nyugat-Belfastban, az aktív korú férfiak 55% volt 1982-ben munkanélküli.

¹⁵ Az IRA sejt, az ún. ASU általában 4 tagból állt, egyedül a vezető ismerte felettese kilétét. A beszivárgások, illetve a tagok elfogása és kihallgatása a biztonsági erők által így jóval kevesebb kárt okozott a szervezet egészének. Corrado, Raymond - Evans, Rebecca: *Ethnic and Ideological Terrorism in Western Europe*. in: Stohl, Michael (szerk): *The Politics of Terrorism*. Marcel Dekker, 1988, p. 402.

¹⁶ Pisano, Vittoriofranco: *Terrorist Dynamics: A Geographical Perspective*. IACP, 1988, p. 76.

függés, alkalmat adott az eszkalációra is. A támadások száma nem, célzottságuk, hatékonyságuk viszont nőtt, az IRA leghíresebb akcióinak többsége az új struktúrában történt. Műveleteik során a legtöbb sikert házilag készítésű robbanószerkezettel¹⁷ történő támadásokkal érték el, de alkalmazták a kézfegyverekkel történő közvetlen támadás módszerét (beleértve az orvlövészeket), és a közvetett támadást is elsősorban saját fejlesztésű aknavetőikkel.¹⁸

Az 1975-ös fegyverszünetet követően London új taktikát próbált bevezetni Észak-Írországból. A brit kormány, látva, hogy nem képes teljesen felszámolni az IRA-t az emberi jogok tömeges megsértése nélkül, úgy döntött, hogy az „erőszak elfogadható” szintjét tartja fenn, mialatt „elkoptatja” a katonai jellegű csoportokat. A taktika része volt az „ulsterizáció” a vietnamizáció egy változata, melyben helyi erők veszik át a rendteremtési feladatokat, hogy a brit csapatokat tehermentesítsék, s ezzel katonai helyett rendőri eszközökkel próbálják meg kezelni a konfliktust. Ez a politika alapvetően sikeresebbnek bizonyult, mint dél-ázsiai elődje, a teljes ulsterizáció azonban nem volt bevezethető, világos volt ugyanis, hogy az ellenségeskedés a republikánusok és a lojalisták között nem fejeződik be a brit csapatok kivonásával, hanem polgárháború lenne az eredménye.

A brit hatalom ugyanakkor, szinte megismételve a hetvenes évek elején bevezetett internálás propaganda kudarcát, bevezette a kriminalizáció programját. Korábban az IRA elítélt tagjai politikai jellegű státuszt kaptak a börtönökben, 1976 után azonban ezt megvonták az újonnan elítéltektől. Ez hosszú tiltakozási hullámhoz vezetett, végül a börtönkérdés az 1981-es éhségsztrájkban csúcspontot ért el, amelyben tíz republikánus elítélt halt meg. London nem engedett, de jelentős propaganda vereséget könyvelhetett el.

A nyolcvanas évek közepén az IRA a professzionálisabb, de ritkább és célzottabb támadások helyett ismét azt tervezte, hogy területeket is elfoglalva jelentősen kiterjeszti katonai tevékenységét. A Líbiával kialakított kapcsolat révén ugyanis a szervezet nagy mennyiségű fegyverhez jutott, a támogatás nagyságrendekkel múlta felül a hetvenes években az Egyesült Államokból és Írországból érkezetteket. Az utolsó szállítmányt azonban a francia hatóságok elfogták, így a nehézfegyverzet hiányában az IRA nem tudott átmenni a tervezett gerilla offenzívába, amelynek során Észak-Írország jelentős területeit vették volna ellenőrzésük

¹⁷ Angolul: Improvised Explosive Device – IED.

¹⁸ Legnagyobb sikerük az első kettő kombinációja volt, az 1979-es Warrenpoint-i támadásban 18 katona vesztette életét két rejtett bombától. Ugyanezen a napon robbantották fel brit királyi családhoz tartozó Lord Mountbatten hajóját, 1984-ben pedig kis híján megölték Margaret Thatcher miniszterelnököt és kabinetjét egy IED-el. A merényletekről ld. pl. Arthur, Max: *Northern Ireland - Soldiers Talking*. Sidgwick & Jackson, 1987, p. 158.

alá.¹⁹ A beérkezett több száz tonnányi fegyverzet azonban elég volt ahhoz, hogy az IRA még nagyon sokáig folytassa kampányát, és mint látni fogjuk, nem katonai vereség, hanem politikai megfontolások vezették a szervezetet a békefolyamat útjára.

Átpolitizálódás és békefolyamat (1988-1998)

Az IRA politikai szárnya, a Sinn Féin sokáig elutasította a részvételt Észak-Írország politikai életében, csak az 1981-től vett részt a választásokon. A politikai szerepvállalás fokozatosan és visszaesésekkel, de mérséklő hatással volt a katonai szárny akcióira, a negatív publicitás ugyanis szavazat és befolyásvesztéssel járt, amelyet a mozgalom vezetése el kívánt kerülni. Az eszközök tovább finomodtak, és a korábbinál jóval nagyobb figyelmet fordítottak a polgári áldozatok elkerülésére, úgy, hogy ugyanakkor az okozott gazdasági kár és propaganda hatás nagy legyen. 1994 márciusában – nem éles töltetekkel – aknatámadást hajtottak a Heathrow repülőtér ellen, aminek következtében a hatóságok kénytelenek voltak bezárni azt. Az 1996-os manchesteri és londoni bombarobbantás a városok infrastruktúráját és gazdaságát célozta, 411 millió, illetve 85 millió fontnyi kárt okozott, de mivel előre jelezték az akciókat, az áldozatok száma a bombák méretéhez képest csekély volt.

Brit részről talán a leghatásosabb taktika az volt az IRA-val szemben, hogy a szervezet politikai szerepvállalását nem akadályozta meg, a politika felé tapogatózó vezetőit, Gerry Adams-et és Martin McGuinnesset nem támadta, míg a radikális csoportokkal különleges erők és lojalista terrrorszervezetek felhasználásával kíméletlenül leszámolt. A kormány részéről hetvenes évek agresszív fellépése az ír katolikus közösség ellen káros volt, a jó hírszerzésen alapuló célzott akciók viszont hatékonyak bizonyultak. A politika és békepárti egyensúly az IRA-n belül így is nagyon törekeny volt, a már a nyolcvanas évek végén elindult békefolyamat több alkalommal megszakadt. A konfliktust végül katonai erő nem, csak egy politikai kompromisszum tudta lezárni. Az 1998-as belfasti megállapodással az IRA feladta a fegyveres harcot Észak-Írország és Írország egyesítéséért, a protestáns közösség és London pedig számos stratégiai és szimbolikus engedményt tett. A megállapodás után az IRA energiái a politikai életre koncentráálódtak, a Sinn Féin sikeres párt lett, amely megszerezte az ír katolikus közösség szavazatainak nagy részét, az IRA volt vezetője, Martin McGuinness 2007. május 8. óta Észak-Írország kormányfő-helyettese. A béketeremtés nehézségét azonban jól mutatja, hogy az 1998-as békemegállapodás után az IRA-tól elszakadt egy keményvonalas csoport, amely, két

---

¹⁹ Moloney: i. m. pp. 24-25.

másik kisebb ír szervezettel együtt, tovább folytatta a harcot és jelenleg is aktív, bár messze nem képes az erőszak olyan szintjét fenntartani, mint az anyaszervezet.²⁰

Iraki és afganisztáni párhuzamok és különbségek

Ha feltesszük a kérdést, az IRA illetve az ellene harcoló Nagy-Britannia taktikájának mely elemei találhatóak meg a jelenlegi iraki és afganisztáni ellenállásban és a rájuk adott nemzetközi válaszbán, akkor a következő fontosabb pontokat érdemes kiemelni:

- Az IRA egyik legnagyobb sikere a polgári áldozatok és egyéb rendvédelmi túlkapások propaganda célra felhasználása volt. Azzal, hogy a korábban a társadalomtól jórészt elszigetelt republikánus mozgalom tömeges támogatást szerzett az ír katolikus lakosság körében bebiztosította, hogy hosszú távon is folytathatja harcát. Az ISAF-OEF számára ugyancsak egyre komolyabb problémát jelent a műveletek során okozott járulékos károk, elsősorban civil áldozatok, az utóbbi időben megnövekedett száma. Ezt a tálibok hatékonyan tudják felhasználni propagandájukban a nemzetközi erők ellen, ami miatt az ISAF támogatottsága a lakosság körében jelentősen csökkent. A helyzet Irakban hasonló, a népesség jelentős része úgy véli, hogy a nemzetközi erők saját biztonságukat előbbre helyezik a polgári áldozatok elkerülésének céljánál. Az IRA jelentős sikert aratott foglyok elleni (általában valós, bár propagandisztikusan eltúlzott) állami túlkapások ismertetésével is. A mai Guantanamo és Abu Ghraib megfelelője a hetvenes években az észak-írországi Long Kesh volt. E jelképpé vált börtönök hatása a toborzás és a külföldi támogatás megszerzésében nagyon komoly szerepet játszott 30 éve és játszik jelenleg is.
- IRA propaganda taktikájának másik fő eleme az ellenállás etnicizálása volt. Eszerint Nagy-Britannia nem az IRA, hanem az egész ír közösség ellen harcol. Ahhoz, hogy ez az állítás fenntartható legyen, kellettek a brit politikai és katonai elit súlyos hibái, a nyilvánvaló részrehajlás a protestáns közösség felé mind a Heath-kormány, mind pedig a brit hadsereg részéről. Az IRA 1969-1998 közötti kampányát valós sérelmek váltották ki és tartották fenn, ez tette tömegessé a rekrutációt, amit az elszegényedés csak elősegített, de nem okozott. Az iraki és az afganisztáni ellenállás jelentős része is valós érdeksérelmen alapul, aminek magja az iraki szunnita arab közösség és az afganisztáni

---

²⁰ Az IRA-n belül jelentős ellenállás volt a békefolyamattal kapcsolatban, ezekből a csoportokból született a Real IRA (az Igazi IRA) és a Continuity IRA (Folytatólagos IRA). A szélsőbaloldali INLA (Irish National Liberation Army – Ír

pastu népcsoport pozícióvesztése. Afganisztánban a NATO, illetve Irakban az USA egyes népcsoportokra támaszkodik és ez önmagában is elég a státuszát veszített csoport ellenállásának generálásához. A szunnita arabok és a pastuk is vezető pozícióban voltak, jelenleg viszont Irakban a kormány síiták dominálják, és Afganisztánban is a korábbinál sokkal nagyobb szerepet kaptak a tádzsikok, üzbégek, hazarák és más kisebbségek. A tálibok ezért a pastu lakosság körében széleskörű támogatással rendelkeznek, működési területük majdnem megegyezik a pastuk etnikai elterjedésének határaival. Irakban az ellenállás magját a szunniták alkotják, amit kiegészít egyes síita milíciák és az al-Káida tevékenysége. A problémát az teszi nagyon nehezen megoldhatóvá, mint ahogy Észak-Írországból is, hogy az egyes közösségek zéró összegű játékként²¹ élik meg a helyzetet, a szunnita vagy pastu pozícióvesztés kiegyensúlyozása a korábban elnyomott közösségekben váltana ki ellenállást.²² Az, hogy a konfliktus alapja nemzeti-vallási-ideológiai jellegű egyben azt is jelenti, hogy a gazdasági helyzet javítása önmagában nem hozhat eredményt, mivel a kiváltó ok nem elsősorban a szegénység, és veszélyes az „irakizáció” vagy „afganizáció” is, mert azzal járhat, hogy a szembenálló nemzetiségek között tovább növeli a polgárháború hevességét (Irak) vagy veszélyét (Afganisztán).

- Az IRA rugalmasan volt képes adaptálódni a katonai helyzethez, és úgy tűnik mind tanulékonyabb az afgán és iraki felkelés is. A hetvenes évek elején az ír ellenállás jelképei voltak az IRA által formálisan is ellenőrzött zónák az ún. „tiltott területek”.²³ Ezek azonban annak is megadták a lehetőségét, hogy a britek ezek köré csoportosítsák erőiket, és megpróbálják felszámolni azokat. Az IRA azonban taktikusan nem próbálta megvédeni a zónákat, amikor 1972-ben a brit hadsereg támadást intézett ellenük, inkább kitért és megőrizte képességeit. Az ír ellenállás ezután nem ellenőrizte formálisan Észak-Írország egyetlen részét sem – bár az ún. „bandita ország”-ban, Dél-Armaghban a brit biztonsági erők jelenlétét a konfliktus során erősen korlátozták akcióikkal, elsősorban IED támadásokkal és rajtaütésekkel – de gyakorlatilag bárhol

---

Nemzeti Felszabadító Hadsereg), a másik, kifejezetten terrorista módszerekkel operáló ír szervezet az IRA-hoz képest jelenéktelen volt. Az ún. „Hivatalos IRA”, az OIRA a békefolyamat idejére gyakorlatilag megszűnt.

²¹ Bár a közösség egészére ez nem teljesen igaz, a protestáns és katolikus elit közötti pozícióharc Észak-Írországból nem csak a percepció, hanem tényszerűen is zéró összegű játék volt, és ugyanez igaz a jelenlegi iraki és afganisztáni elitekre is. Nem mindegy ugyanis, hogy ki irányítja az országot, még a hatalommegosztás is sokkal rosszabb, mint a korábbi teljhatalom. Nem lehet ugyanis a több és több vezető állami vagy vállalati pozíciót létrehozni pusztán azért, hogy minden közösség a számára elfogadható arányban részesüljön ezekből a helyekből, még kevésbé mindenki számára elfogadható módon újraosztani a forrásokat. A legmarkánsabb példa a szunniták helyzete Irakban: a korábban uralkodó közösség elitjének komoly érdeksérelmével járt a síiták térnyerése, ami aligha visszafordítható.

²² Gentile, Gian P.: In the Middle of a Civil War. *Washington Post*, 2007. augusztus 7.

képes volt csapást mérni a brit erőkre. Az, hogy a modern hadseregekkel szemben tartós területfoglalás rendkívül nehezen kivitelezhető a gerillák részéről Irakban és Afganisztánban is bebizonyosodott. A veszélyt számukra az jelenti, hogy egy ilyen terület védelmében elvesztik eszközeik és állományuk jelentős részét, amint az megtörtént például Falludzsa ostromakor. Egyre több példa van azonban mindkét országban arra, hogy az ellenállók elkerülik az ilyen helyzeteket és más területekre átcsoportosulva folytatják az ellenállást.

- Ahogy azt az IRA példája bebizonyította, egy gerilla/terror kampányt relatíve kevés eszközzel fenn lehet tartani, és rendkívül költséghatékony. Az IRA egyik fő célja az 1969-1997-es kampányban Észak-Írország gazdasági és üzleti életének (turizmus, ipar) és életének megzavarása volt.²⁴ A konfliktus során sokszor támadtak gazdasági célpontokat Angliában is. A hetvenes évekből jó példa a Birmingham-i és Mayflair-i robbantás, de igazán a 90-es évek három nagy anyagi kárt okozó merénylete nagy befolyással bírt a brit politikára. Vita tárgyát képezi ugyan, hogy ez a támadássorozat győzte-e meg a brit kormányt, hogy mindenképpen tárgyalásos megoldásra kell jutnia a Sinn Féinnel, de abban egyetértés van, hogy a legnagyobb gondot a britek számára nem a támadásokban megölt katonák száma,²⁵ hanem az a gazdasági teher jelentette, amit az északír biztonsági rendszer fenntartása, illetve a merényletek okozta károk felszámolása jelentett. Hasonló a helyzet napjainkban is, míg a veszteségek a bevetett erők méretéhez képest viszonylag alacsonyak, az anyagi ár óriási. Csak az USA tekintetében több mint 1000 milliárd dollár eddig a megszállás, a katonai műveletek és a segélyezés költsége. Bár Afganisztánban kevés a nagy értékű célpont, az iraki olajinfrastruktúra rendkívül sebezhető, így nagyon kevés beruházással nagyon nagy károkat lehet okozni, a védelem pedig nehéz és drága. A gazdasági hadviselés tehát mind primer (célpontok támadása), mind szekunder (csapatok fenntartásának költségei) formában hatékony eszköze az ellenállásnak.
- A külső támogatás megszerzése kulcsfontosságú volt Észak-Írországban. Líbia, Írország (kormányzati szinten csak rövid ideig), és az amerikai ír közösség segítsége nélkül az

²³ Angolul No-go area. Ilyen volt „Free Derry” Londonderryben és több katolikus gettó Belfastban.

²⁴A robbantásos merényleteknek a többsége a közhiedelemmel ellentétben kizárólag gazdasági célú volt, a brit költségvetés ugyanis jelentős összegekkel támogatta a felrobbantott gyárak, boltok tulajdonosait, de veszteség származott az elmaradt adóbevételekből is, amit Londonnak kellett pótolnia az amúgy is támogatásra szoruló tartományi költségvetés helyett. A konfliktus elriasztotta a nemzetközi befektetőket, Észak-Írország egy stagnáló, súlyos munkanélküliséggel küzdő régió lett. Laqueur, Walter: *The Age of Terrorism*. Little- Brown, 1987. p. 65.

²⁵ Az IRA fegyveresei az 1969-1997-es kampány során 655 katonát és közel 300 rendőrt öltek meg és 200 főt vesztettek brit akciók következményeképpen.

IRA műveleti képességei jóval csekélyebbek lettek volna. A líbiai fegyverszállítások azonban olyan tömegű utánpótlást adtak az IRA-nak, amellyel még évtizedekig fenntarthatták volna tevékenységüket. Az IRA azonban még ezzel együtt is fegyver és pénzzsűkében volt ahhoz képest, amivel az iraki és tálib ellenállás rendelkezik. A Szaddam Huszein hadseregétől a 2003-as inváziót követően kimentett könnyűfegyverzetten túl a szunnita és síita arab közösség is rendelkezik külső támogatókkal. A támogatás jellege eltérő, az iraki al-Káida és a szunnita felkelés elsősorban önkéntesekre, pénzre és know-how átadásra számíthat számos arab államból, míg a síita milíciák Irán illetve a libanoni Hezbollah részéről kiképzésre és harcászati szintű tapasztalatok (különösen az izraeli alakulatokkal vívott harcok tapasztalataira gondolok) átadására számíthatnak. Az afganisztáni ellenállást főleg pakisztáni csoportok támogatják, illetve a nemzetközi dzsihádisták mozgalmon keresztül megjelentek az Irakot megjárt veteránok is.²⁶ Sajnálatos módon vannak arra utaló jelek, hogy az Irak és Afganisztán számára adományozott nagy mennyiségű fegyver komoly százaléka az ellenállók kezébe jutott.²⁷

A párhuzamok után érdemes rátérni két nagy különbségre, amelyek közül, akárcsak a hasonlóságok esetében, egyik sem bátorító. Az IRA egy rendkívül szűk földrajzi térben, arányaiban nagyon jelentős erők ellenében tudott fennmaradni és megőrizni műveleti képességét. Észak-Írország területe 14,139 négyzetkilométer, lakossága a konfliktus alatt 1.5 millió körül mozgott. A brit hadsereg a konfliktus legvéresebb évében, 1972-ben, 27 ezer katonát állomásoztatott a tartományban, ez a létszám ugyan később jelentősen csökkent, de beleszámolva a rendőri erőket az IRA ellen átlagban több mint 20 000 jól kiképzett, jól felszerelt embert tudott bevetni London, akiket komoly technikai apparátus (kamerák, falak rendszere, stb.) is segített. Ha azt is hozzátesszük, hogy az ír rendvédelmi erők a hetvenes évek elejétől egyre erőteljesebben felléptek a korábban viszonylag biztonságos hátszónak számító Írországban is, és az IRA-val szembeállt számos lojalista félkatonai csoportosulás akkor még jelentősebbnek tűnik ez a teljesítmény. Afganisztán területe 46-szor (647 500 km²), lakossága 21-szer (31.8 millió fő) Iraké 31-szer (438 000 km²) és 18-szor (27 millió fő)²⁸ nagyobb, mint Észak-Írországé. A külső segítség megakadályozása céljából ellenőrzendő

²⁶ Irán tálibok részére nyújtott feltételezett támogatása egyelőre vitatott, rendszeresen bukkannak fel érvek és ellenérvek.

²⁷ Kessler, Glenn: Weapons Given to Iraq Are Missing GAO Estimates 30% of Arms Are Unaccounted For. *Washington Post*, 2007. augusztus 6.

²⁸ Ld. CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>.

határok hossza is sokkal jelentősebb,²⁹ így könnyen belátható, hogy arányaiban jóval kevesebb katonával kellene egy nehezebb feladatot végrehajtani.

A másik fő különbség, hogy Irakban és Afganisztánban nagyon nehéz elképzelni olyan politikai megoldást, amit minden ellenérdekelt csoport elfogadna. A legnagyobb probléma az, hogy míg az ír ellenállás viszonylag egységes volt, az iraki ellenállás rendkívül fragmentált, de Afganisztánban is négy fő elemből áll. Az előbbi hozzávetőlegesen öt nagyobb csoportra osztható, melyek több tucat kisebb csoporttokból állnak (a számuk 100 körül lehet). Ezek a csoportok nem hierarchikus rendben, hanem ad hoc jelleggel kapcsolódnak egymáshoz, egységes vezetési központ nélkül. Az ilyen típusú helyi csoportokból kialakult ellenállást lehetetlen lefejezni úgy, mint egy szervezett struktúrával rendelkezőt. Nehezebb ugyanakkor tárgyalni is vele, egy-egy régióban külön-külön megállapodásokat kell kötni, ahogy ezt az USA teszi jelenleg Anbar és Diyala tartományban. Afganisztánban a tálib mozgalom, az al-Káida, a Hezb-i Iszlámi Gulbuddin (HIG), és Dzsaláluddin Hakkáni vezette Hakkáni-hálózat négyzöge egyszerűbb képletre utal,³⁰ de szó sincs arról, hogy ezek a csoportok olyan szervezettek lennének, mint az IRA volt.

Konklúzió

Jelenleg már tényként kezelhető, hogy a nemzetközi erők nem voltak képesek felszámolni az afganisztáni és iraki ellenállást annak kezdeti időszakában. Ahogy az IRA, az iraki és afganisztáni ellenállók is túléltek azt a szakaszt, melyben szervezeteik kis létszámúak, gyengén felkészültek és irányítottak voltak. A gerilla és terrorista módszerek betanulása, a műveleti rutin, taktikai és stratégiai tudás megszerzése, a fegyverzet beszerzése, ami képessé teheti az ellenállókat a világ legjobban felszerelt hadseregeivel szembeni küzdelemre, évekre kerül, de ha egyszer már megvan, nem vész el. Lehetséges, hogy ha a jelenlegi nagy amerikai nyomás hosszabb távon fennmarad, vagy hatékonyá válnak az iraki és afganisztáni biztonsági

²⁹ Afganisztán esetében Pakisztánnal 2,430 km, Iránnal 936 km, Irak esetében Iránnal 1,458 km, Szíriával 605 km, Szaúd-Arábiával 814 km hosszú a közös határ. Észak-Írország és Írország között 360 km hosszú a közös határszakasz.

³⁰ Míg az al-Káida és a tálib mozgalom közismert, a másik két szervezet nem. A HIG nagy múltú mudzsahed ellenálló szervezet, már a szovjetek elleni küzdelemben is részt vett. Amerika ellenes ideológiája miatt az USA a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején megpróbálta háttérbe szorítani vezetőjét, Gulbuddin Hekmatyart, de ez – Pakisztán hathatós ellenállása miatt – nem járt sikerrel. Jelenleg a HIG a tálib mozgalom után a legjelentősebb ellenálló csoport, és továbbra is jó pakisztáni kapcsolatokkal rendelkezik. A Hakkáni-hálózat kisebb jelentőségű, országos hálózattal nem rendelkező, Kelet-Afganisztán egyes területein aktív csoport. Dzsaláluddin Hakkáni a nyolcvanas években szintén gerillaharcot folytatott a szovjetek ellen, állítólag baráti kapcsolatba került Oszama bin Laddal is. A kilencvenes években a tálib kormány minisztere volt, 2007 nyarán nagy valószínűséggel meghalt. Ellenálló hálózata ideológiájában nem különbözik jelentősebben a táliboktól.

erők, az ellenállás méretében kisebb lesz, de nem jó jel, hogy az IRA károkozási képessége létszámának és társadalmi beágyazottságának csökkenésével egyáltalán nem csökkent. Mint azt az észak-írországi példa megmutatta, teljes katonai győzelmet aratni egy a lakosság jelentős kisebbsége által támogatott, megfelelő anyagi forrásokkal és fegyverzettel ellátott, külső háttországgal rendelkező gerilla ellenféllel szemben a mai kor viszonyai között egy demokrácia számára szinte lehetetlen, különösen olyan politikai – földrajzi feltételek között, mint Irakban és Afganisztánban.

Megoldást, pontosabban azt, hogy az erőszak egy elfogadható szintre csökkenjen, kizárólag politikai úton lehet elérni, azt a katonai eszközök csak támogatni tudják. Az ellenálló csoportokból vannak olyanok, amelyekkel lehet és kell is tárgyalni, és vannak olyanok, melyekkel nem. A terrorista fogalom korábban általános, propagandisztikus használata nem könnyítette, hanem nehezítette a probléma megértését, összemosta a nagyon különböző célú és eszközrendszerű ellenálló csoportokat. Míg az Oszama bin Laden nevéhez kötött új típusú terrorizmus céljai nem hagynak teret a tárgyalásos megoldásnak, addig az iraki és afganisztáni ellenállás egy fontos része európai-amerikai szemszögből nézve sem irracionális, és ezt a David Petraeus tábornok, az Irakban állomásozó amerikai erők főparancsnoka által követett taktika ma egyre inkább figyelembe is veszi velük szemben.³¹ A tárgyalási folyamat már évek óta zajlik Afganisztánban a tálibok mérsékeltebb elemeivel és az elmúlt évben megindult Irakban is egyes szunnita ellenálló csoportokkal. Gyors megoldásra azonban a mai rugalmasabb és hatékonyabb amerikai stratégiával sem lehet számítani.³²

Irakban prognózis nem jó, szinte bizonyos, hogy egy jelentős méretű ellenállás – szezonális hullámvázásokkal – a nemzetközi erők kivonásáig, illetve támaszpontokra történő visszavonásáig fennmarad. Egyes kedvezőbb folyamatok ellenére a polgárháborús viszonyokra is a felek kifáradása jelenthet valószínűleg csak megoldást. Irakban a közeljövőben, de középtávon sem lehet önfenntartó stabilitással számolni, a 2003-as amerikai támadás után megbomlott belső és regionális egyensúly³³ nem fog helyre állni, az ország permanensen libanonizálódott. Afganisztánban (egyelőre még) jobbak a kilátások, az ellenállás nem olyan erős és hatékony, mint Irakban és nincs egy soktényezős polgárháború. A NATO emellett egyre nagyobb figyelmet fordít a civil áldozatok elkerülésére, és az újjáépítés is komolyabb eredményeket ért el. De a problémák igen jelentősek és inkább növekedő és nem csökkenő

³¹ Részletesen ld. Bíró Noémi-Wagner Péter: Felkelők, terroristák és halálbrigádok az iraki konfliktusban. *Külügyi Szemle*, Vol. 6. No. 2-3. (2007), pp. 200-220.

³² Az minden pozitívuma mellett is megkésettnek tekinthető, két, három évvel ezelőtt sokkal nagyobb hatása lett volna.

³³ Elsősorban Irán és a kurd függetlenségi mozgalmak tekintetében.

tendenciát mutatnak. Azzal kell számolni, hogy a stabilizációs folyamat, az ellenállók elleni küzdelem nem évekig, hanem évtizedekig fog tartani, és sokáig szükség lesz a nemzetközi közösség segítségére, a NATO katonai jelenlétére. Csak hogy egy viszonyítási pontot lássunk: Észak-Írországból a brit hadsereg 29 éven át vett részt az IRA elleni küzdelemben és 38 éven át, 2007 nyaráig a rendfenntartásban.